

"לבניינה של תורה" – חלק רסח

שיחה שנמסרה בביהמ"ד מפי מו"ר רה"י

"וְכַלֵּם מִקְבְּלִים עֲלֵיהֶם עַל מַלְכוּת שָׁמַיִם"

עליו עול מלכות שמים תחילה, ואחר כך מקבל עליו עול מצוות". תחילה יש לקיים את המצווה השנייה מתרי"ג מצוות לפי הרמב"ם, וזו קבלת עול מלכות שמיים, היינו קריאת "שמע ישראל", ולאחר מכן תתווסף קבלת עול מצוות. ראשית לכל היא הכרת ייחוד ה' בעולמו, ההבנה והאמונה שרשב"ע פועל את הכל. מעשיו של כל אחד ואחד מאיתנו נגזרים מתוך אמונה זו. זוהי כוונה בסיסית ביותר, כדברי הרמב"ם.

מצוות צריכות כוונה

כוונה זו אף נפסקה להלכה. יש להגדיר את המושג 'כוונה' מבחינה הלכתית. ה"שולחן ערוך"³ כותב לעניין כוונת ברכות מצוות קריאת שמע: "יש אומרים שאין מצות צריכות כוונה, ויש אומרים שצריכות כוונה לצאת בעשיית אותה מצווה, וכן הלכה". היינו כדי לקיים מצווה על האדם לכוון שהוא עושה פעולה זו לשם מצווה⁴. דין זה פשוט לגבי מצווה דאורייתא, אך ביחס למצווה דרבנן נחלקו הפוסקים⁵.

על גבי דין זה מוסיף ה"שולחן ערוך" שישנו עניין מיוחד בקריאת שמע: "הקורא את שמע ולא כוון לבו בפסוק ראשון שהוא 'שמע ישראל' – לא יצא ידי חובתו". כוונה זו זקוקה להתרגלות ולעבודה, כדברי הרמב"ם. ישנה כוונה במצווה שהיא פשוטה – כאשר האדם ניגש לעשות מצווה – לדוגמא: תפילה או אכילת מצה –

ברצוני ללמוד על עניין גדול מאוד, הנוגע לקבלת עול מלכות שמיים. מקווה אני שעל ידי כך תתחזק בישיבה מגמה שהחל בה גבאי בית-מדרשנו המסור, אביחי שחור הי"ו.

"וְמִקְבְּלִים עֲלֵיהֶם עַל מַלְכוּת שָׁמַיִם"

הרמב"ם מונה ב"ספר המצוות" כמצווה הראשונה את מצוות האמונה בכך פועל הכל. לכן עשרת הדברות פותחות ביציאת מצריים¹: "אֲנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם". המצווה השנייה שהוא מונה היא 'האמנת הייחוד', היינו שהוא ית' אחד. אומר הרמב"ם כי מצווה זו מכונה בידי חז"ל: 'קבלת עול מלכות שמיים'.

ב"מורה נבוכים"² כותב הרמב"ם דבר בעל ערך יסודי מאוד לכל חיינו. הרמב"ם כותב כי הדבר הראשון שעל היהודי להרגיל את עצמו בו הוא לפנות את מחשבתו מכל דבר בזמן 'קריאת שמע' ולהתמקד בכוונת הדברים. הרמב"ם מוסיף שעל האדם להתמיד במשך שנים רבות עד

שירגיל את עצמו לקרוא קריאת שמע כראוי ולקבל עליו עול מלכות שמים כיאות. זוהי עבודת חיים. ברצוננו לנסות לברר בסייעתא דשמיא את נקודה זו מבחינה מעשית, מתוך ראיית הדברים בגודלם.

הגמרא אומרת: "אמר רבי יהושע בן קרחה: למה קדמה פרשת 'שמע' ל'והיה אם שמע'? כדי שיקבל

³ אורח חיים, סימן ס, סעיף ד

⁴ ע"י משנה ברורה, שם, סעיף קטן ז

⁵ עיין שם, סעיף קטן י

¹ שמות, פרק כ, פסוק ב

² חלק ג, פרק נא

הנצרכים למילואה. רבש"ע נתן לנו את חיינו על מנת שנמלא משימה, שהיא גילוי מלכות ה' בעולם על ידי כל אחד ואחד מאיתנו, בחייו הפרטיים ובעיקר בחיים הלאומיים. אין זה אומר בהכרח שעל כל אחד ואחד מאיתנו לשהות כל ימיו בין כותלי בית המדרש או להשתדל להתמנות במשרה תורנית רמה. כל אחד יבחר לפי דרכו ולפי מהותו את עניינו בחיים. אולם על חיינו של כל אחד ואחד מאיתנו להיות מכוננים אל המשימה הגדולה הזאת. בכל דבר ודבר שנעשה בחיים – בין אם בלימוד תורה, בפסיקה, בהוראה, בתחום הרפואה, בתחום הביטחון או בכל תחום אחר – חובה עלינו להיות נאמנים למשימה שהוטלה עלינו.

אומר הרב זצ"ל ש'אריכות הימים' ניתנת לנו כאמצעי וככלי כדי לאפשר לנו למלא את המטרה הנשגבה שלשמה נועדנו. כאשר אדם מאריך ב'אחד' אריכות זו "משרשת בנפש שמתוך שה' יתברך הוא אחד, שולט בעולמו בייחודו, וכל מה שברא הוא לתכלית נשגבה מיוחדת, אנו צריכים ללכת בדרכיו לשום כל חיינו לעומת רוממות מטרת התכלית". כשאנו מאריכים ב'אחד' ומקבלים על עצמנו מלכות שמיים, אנו אמורים לחנך את עצמנו לחשוב על משמעות הדברים, שהיא "לשום כל חיינו לעומת רוממות מטרת התכלית", שהתכלית תמלא את חיינו. במידה ולשם כך נצרך דבר-מה יש לכך מקום ואכן הוא יימצא לנו.

למדנו מדבריו כי המשמעות של 'קבלת עול מלכות שמיים' ושל ההארכה ב'אחד' היא להתבונן במשמעות החיים. להקדיש זמן לחשיבה על כך.

לעניין זה ישנו גם רובד כללי. זכות הקיום של כל בית ישראל נשענת על כך. כשם שהיחיד מקבל את חיינו לצורך משימה זו כך כלל ישראל מקבל ניצחון במלחמה כאשר הוא מכוון את מיתריו באופן המתאים למשימה המוטלת עליו. צה"ל יצליח יותר אם אנשיו, כלומר אנחנו, יצליחו לכוון את מיתריהם שלהם לעומת הייעוד הגדול. לכן אמרו חז"ל:

עליו לכוון במחשבתו כי הוא עושה פעולה זו לא לשם תועלת מסוימת ולא מסיבה צדדית אחרת, אלא רק משום שזו מצוות ה', משום שהקב"ה ציווהו על כך. כוונה זו היא המערכת במצוות. אכן, הפוסקים אומרים שאם המעשה עצמו מורה שהוא נעשה לשם מצווה ניתן לצאת ידי חובה אף ללא כוונה מפורשת, על כל פנים בדיעבד.⁶

ישנו סוג שני של כוונה שהוא "להתבונן ולשום על לבו מה שהוא אומר, ולכך הוא לעיכובא רק בפסוק ראשון, שיש בו עיקר קבלת עול מלכות שמים ואחדותו ית". בפסוק הראשון של 'קריאת שמע' ישנה כוונה נוספת שאינה מוסבת על עצם קיום המצווה אלא על תוכנה. כאשר אנו קוראים את 'שמע' עלינו לחשוב על כוונה זו להתבונן במשמעותה ולקבל על עצמנו עול מלכות שמיים, בהתאם לכוונה המבוארת ב"שולחן ערוך"⁷.

"עם המייתדים שמו"

מוסיפה הגמרא בעניין זה:⁸ "תניא סומכוס אומר: כל המאריך ב'אחד' – מאריכין לו ימיו ושנותיו". מדוע המאריך במילה 'אחד' זוכה לאריכות ימים? מסביר זאת הרב זצ"ל ב"עולת ראייה"⁹ בהסבר נפלא, המקשר את רעיון זה למשך כל ימי חיינו.

מה היא תכלית חיינו של יהודי? לשם מה רבש"ע הביאנו לעולם הזה וזיכנו בחיים? עניינה של הבריאה, במידה שאנו מסוגלים להבינו, הוא שנהיה שותפים בגילוי אמונת ה' בעולם ובגילוי ייחודו. עלינו להשתתף בגילוי ובהמלכת הקב"ה בעולם, להפוך אותו ית' מ'א-לקי השמיים' להיות 'א-לקי הארץ'. זוהי תכלית חיינו של יהודי.

לפי זה, הגמול של "מאריכין לו ימיו ושנותיו" מובן בפשטות. כאשר חייל מקבל משימה ממפקדו הוא מקבל יחד עימה את הכלים

⁶ עיין שם

⁷ עי' בתחילת סימן סא

⁸ ברכות, דף יג, עמוד ב

⁹ חלק א, עמודים רמד-רמה

כדי לעורר הכוונה. בסימן הבא הוא מוסיף¹⁵:
”צריך שליח צבור להשמיע קולו בשמע ישראל כדי שישמעו הקהל וימליכו שם שמים יחד”.

ה”ביאור הלכה” במקום¹⁶ מביא את דברי ה”שולחן ערוך” והפוסקים¹⁷ שגם אדם שכבר יצא ידי חובת קריאת ‘שמע’ או שהוא עדיין מצוי באמצע פסוקי דזמרא חובתו לקרוא קריאת שמע יחד עם הציבור בקול רם. אלא שה”ביאור הלכה” מעיר: ”וטוב שיכוון אז שלא לצאת שלא לצאת בזה ידי קריאת ‘שמע’, כדי שיקיים אחר כך ברכות עם קריאת ‘שמע’ דין תורה” ויסמוך גאולה לתפילה. אבל מכל מקום על ידי כך ירוויח את המעלה להשתתף עם כל הציבור בקריאת ‘שמע’ ובקבלת עול מלכות שמיים.

”לְקוֹלְךָ הַשְּׁמִיעֵנִי”

על מישהו להוביל את מנגינה יפה זו, מישהו צריך להופכה להרמוניה שלמה שבה כולנו חוברים לקול אחד, אולי אף לניגון אחד של טעמים. הגבאי ניסה ומנסה להנהיג זאת בבית מדרשנו. ברוך ה’ אכן מורגש יותר שאנו קוראים ביחד, שאנו מקבלים עול מלכות שמיים כציבור. לדברי חז”ל יש בכך מעלה יותר גדולה, בכך שהקב”ה קורא לפמלייתו ואומר: ”חברים מקשיבים לקולך השמיעני!”¹⁸, שומעים את הקול הנפלא הזה!

עבודה גדולה היא עבודה זו. היא תפארת לנו, תפארת לשיבה, תפארת לעם ישראל, תפארת שרבש”ע מתגאה בה, כביכול, לפני מלאכי השרת, לפני פמליא של מעלה.

לוואי שנזכה באמת לכוון את מיתרי חיינו – במובן הפרטי ובמובן הכללי-לאומי – אל המטרה הנשגבה של קידוש שם שמיים, ומתוך כך נזכה לחיים, להצלחה ולסייעתא דשמיא בכל.

”שִׁמְעַתְּ יִשְׂרָאֵל אֶתֶם קְרִבִּים הַיּוֹם לְמַלְחָמָה”¹⁰ – אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי: אמר להן הקדוש ברוך הוא לישראל: אפילו לא קיימתם אלא קריאת שמע שחרית וערבית – אי אתם נמסרין בידם. חז”ל מלמדים אותנו שהמשימה הלאומית הראשונה במעלה של עם ישראל היא גילוי הקב”ה בעולם. מטרת הקיום של כולנו היא לפרסם את האמונה בעולם. זוהי מטרתנו הפרטית והכללית, וזו זכות הקיום והניצחון עבורנו.

”יַחַד בְּלָם”

כבר אמרנו בתחילת דברינו כי זו עבודת חיים, כפי שאומר הרמב”ם¹¹: ”כאשר יצלה בידך הדבר ויתחזק במשך שנים רבות”. ישנה דרך לממש זאת באופן מעשי, להפנים זאת ככוונה וכהרגשה, כאשר אנו ”פעמיים באהבה ‘שמע’ אומרים”¹².

כבר הבאנו פעם מדרש נפלא¹³: ”כשישראל נכנסין לבתי כנסיות וקורין קריאת שמע בכיוון הדעת, בקול אחד בדעה וטעם אחד”, כאשר עם ישראל קוראים יחדיו את קריאת ‘שמע’ בבית הכנסת ומקבלים עול מלכות שמים ביחד, בקול אחד, ”הקדוש ברוך הוא אומר להם: הַיְשׁוּבֵת בְּגִנָּים, כשאתם קורין, חֲבָרִים’ אני ופמליא שלי מְקַשְׁיָבִים – לְקוֹלְךָ הַשְּׁמִיעֵנִי”. כאשר עם ישראל מתכנס בבית הכנסת בישיבת ‘הכותל’ או בכל מקום אחר וקורא קריאת ‘שמע’ בציבור ביחד, רבש”ע משתבה בפני פמליא של מעלה בעם ישראל המקבל על עצמו עול מלכות שמיים, לא רק כפרטים כי אם כציבור וכמכלול. כתוצאה מכך: ”מאריכין לו ימיו ושנותיו” ומתברכים, מפני שמטרה זו ויעוד נשגב זה הופך להיות תוכן החיים.

דברי חז”ל תורגמו הלכה למעשה ב”שולחן ערוך”¹⁴: ”נוהגין לקרות פסוק ראשון בקול רם,

¹⁰ דברים, פרק כ, פסוק ג. עי’ רש”י שם

¹¹ מורה הנבוכים שם

¹² מתוך קדושה של תפילת מוסף לשבת

¹³ שיר השירים רבה פרשה ה, אות ב

¹⁴ אורח חיים, סימן סא, סעיף ד

¹⁵ סימן סב, סעיף ה

¹⁶ ד”ה כדי

¹⁷ עי’ סימן סה, סעיף ב, ומשנה ברורה סעיף קטן י

